

Turzovka v druhej polovici 19. storočia

Uhorská buržoázna revolúcia 1848 – 1849 uvoľnila cestu ku kapitalizmu. Bolo zrušené poddanstvo, postupne bolo likvidované feudálne zriadenie, vzniká občianska spoločnosť, zanikajú cechy, rozvíja sa súkromné podnikanie, vznikajú rôzne vzdelávacie, záujmové spolky a podobne tomu bolo aj v Turzovke.

V septembri 1849 vznikli nové okresy v Trenčianskej stolici. Jeden z nich vznikol aj v Turzovke, na čele ktorého stáli dvaja nižší úradníci – Imrich Zentall a Michal Piaček. **Turzovka bola sídlom okresu** do roku 1856, potom bola včlenená do slúžnovského okresu Čadca, do ktorého patrilo 14 hornokysuckých obcí. Začiatkom 70. rokov 19. storočia vznikol v Turzovke obvodný notársky úrad, do ktorého patrili aj obce Podvysoká a Olešná.

Počet obyvateľov v Turzovke postupne narastal, v roku 1869 bývalo v obci 6381 ľudí, v roku 1880 stúpil počet obyvateľov na 6959, ktorí bývali v 1035 domoch, v roku 1900 už mala obec 7967 ľudí žijúcich v 1307 domoch. Samozrejme prevažná časť obyvateľov bývala v osadách na kopaniciach.

Turzovka mala postavenie obce, od roku 1895 bola zaradená medzi tzv. **veľké obce**, patrila medzi najväčšie obce v Trenčianskej stolici. Obec mala **volené obecné zastupiteľstvo**, ktoré rozhodovalo o dôležitých záležitostiach obce. Na čele stal richtár, ktorý mal aj svojho podrichtára, potom pokladník a prisažní (členovia obecného zastupiteľstva). Členovia obecného zastupiteľstva sú v zápisniciach obecného zastupiteľstva, ktoré sa viedli od roku 1879, označovaní ako „**občianski výborníci**“. Od vtedy sa aj rozlišovalo medzi občianskymi výborníkmi (členmi obecného zastupiteľstva) a prisažnými (boženíkmi), ktorí boli väčšinou 3 – 4 a vykonávali rôzne funkcie v obci, boli prítomní ako svedkovia pri rôznych právnych úkonoch, prípadne ich spisovali, roznášali úradné listy a pod., ale niekedy boli prítomní aj na zasadnutiach obecného zastupiteľstva a aj hlasovali. Obecné zastupiteľstvo sa volilo na obdobie jedného roka. Polovica členov sa volila a druhá polovica sa skladala z **virilistov**, teda tých ktorí platili najvyššie dane. V Turzovke bolo zvykom, že boli väčšinou každý rok stále tí istí obecní zastupitelia, k zmene väčšinou došlo až keď niekto zomrel, prípadne keď sa prisťahoval nejaký bohatý židovský podnikateľ.

Obecné zastupiteľstvo sa 11. februára 1889 rozhodlo zaopatriť si **novú obecnú pečať**. Dovtedy používali pri úradnom styku staršiu

pečať, na ktorej bol v kruhovitom názve „*Turzófalva*“, ten bol z pečatidla odstránený. Obec používala v rokoch 1873 až 1902 úradný názov Turzovka. Nakoľko názov *falva* (obec) v celej krajine sa prestal používať, nahradil ho od roku 1889 názov község. Obecné zastupiteľstvo tiež navrhlo, aby sa „*na miesto dovčulajšej nepraktickej obcej pečade, na ktorej jako kolopis, tak aj 3 smrekov nešikovno vykrojené sú, jednu novu menšiu tejto formy pečad, to jest takú jako susedná obec Vysoká má, s vynechaním smrekov a na miesto týchto s vyobrazením vrchov dat spraviti a túto v mene obci úradne uživat*“.

Pavol Esterházy dva roky po zrušení poddanstva 11. septembra 1850 upovedomil richtárov panstva, že im „pre výstrahu všetkým svojim obyvateľom verejne a zavčasu oznámil“, aby kopanice bez jeho vedomia nezatažovali investíciami alebo nerobili majetkové presuny medzi sebou. Obyvatelia Turzovky prostredníctvom svojho richtára Františka Kompánka boli upozornení, že usadlosti a kopaničiarska pôda napriek prijatiu zákona z roku 1848 zostáva panstvu a bez vedomia zemepána nemôžu narábať s nehnuteľnosťami. Bývalých urbarialistov z Turzovky mal v roku 1857 zastupovať v komasačných sporoch medzi nimi a bývalým zemepánom z byt-

čianskeho panstva advokát z Čadce Ondrej Peťko. Ešte ani v roku 1859 sa neuskutočnila komasácia v Turzovke, ani v ostatných kysuckých obciach panstva.

Rodina Esterházyova v roku 1862 prenajala a v roku 1868 aj predala bytčianske panstvo veľkopodnikateľovi s drevom barónovi **Leopoldovi Popperovi z Podhrágy** (1822-1886). Táto rodina využívala hlavne lesné komplexy panstva výlučne na ťažbu dreva. Panské majere, mlyny, pivovary a pálnice prenajali. Leopold Popper dal v rokoch 1872 až 1879 chotár Turzovky pomeriť. Tieto práce vykonali zememerači Ladislav Sádecký a Ján Kenedich.

Urbárske pokonanie uzavreli medzi sebou 30. mája 1883 bývalý zemepán Turzovky barón Leopold Popper a bývalí urbarialisti obce, ktorých zastupoval advokát Pavol Mudroň, turzovský richtár Jozef Rojíček, turzovský notár a zástupca obce Ján Sekáč, farár František Tagáni a členovia obecného zastupiteľstva (výborníci) Adolf Lipner a Moritz Heller.

Podľa tereziánskeho urbáru bola obec zatriedená do 3. triedy. Nachádzalo sa tu 47 a ¼ sedliackej usadlosti a 436 urbárskych hoľerov (želiarov). Popper si pri pokonaní nenárokoval na dodatočnú odmenu a nechal bývalých urbarialistov obce Turzovka vo výmennom a neobmedzenom vlastníctve všetkých držaných nehnuteľností. Obecné hory zostali vo výlučnom a neobmedzenom vlastníctve urbarialistov. Panstvu mali zaplatiť 25 000 zlatých za tri roky v troch rovnakých splátkach bez úrokov. Ak by načas nezaplatili splátku, boli povinní odo dňa zameškania platiť 5 % úrok, pod následkom exekúcie.

Obec mala značné príjmy z pre-

daja dreva vo svojich lesoch v časti Grúnik a v Korní. Financie za odpredané drevo používali na krytie schodku v obecnom rozpočte, na výstavbu škôl, mostov a opravy obecných ciest. Drevo najčastejšie kupovali Jozef Pollák a Jozef Hoffmann. Obec sa starala aj o riadne očistenie, zalesnenie a ošetrovanie mladých porastov vo svojich horách. Za kultivovanie a opatrovanie obcej hory Grúnik dostal Jozef Pollák, bývalý obecný horár, za štyri roky (1883 – 1886) 210 zlatých.

V roku 1879 si občania, ktorí mali polia v Hlinenom za riekou Kysucou, urobili medzi sebou zbierku a požiadali aj obec, aby bol do Hlineného postavený most. Náklady na neho činili 302 zlatých. V roku 1888 bol most prelomený a reparovaný. V roku 1901 postavili nový most.

Dňa 19. 1. 1884 obecné zastupiteľstvo v Turzovke rokovalo o **zriadení lekárne** v Turzovke na žiadosť lekára Jána Vashegyiho. Zvážili, že vzhľadom na veľký počet obyvateľov, ktorých postihovali rôzne choroby ako cholera, osýpky, červienka a vzdialenosť do Čadce je lekáreň veľmi potrebná. Lekáreň bola zriadená v dome turzovského notára Jána Sekáča č. p. 58.

V roku 1885 obec zriadila **verejnú studňu** s pumpou za panskou pálnicou a pivovarom. Ďalej sa na obecnom zastupiteľstve riešila reparácia, resp. zakúpenie nových vežových hodín a reparácia múru a brány oproti kostola. Pre potreby obce sa mala vybudovať **obecná väznica**. Dňa 11. februára 1889 sa obecné zastupiteľstvo dohodlo, že pokiaľ sa nepostaví osobitná budova pre obecnú väznicu, obec si prenájme na tento účel od Adolfa Schlesingera jednu izbu v jeho drevenom dome za ročný nájom 20 zlatých. Bol to

pravdepodobne dom č. p. 44. Tak tiež sa 11. 2. 1889 rokovalo o zriadení **obecnej ľadovne**, ktorá bola potrebná aj zo zdravotných dôvodov. Zatiaľ prenajali miestnosť od Adolfa Lipnera za 20 zlatých ročne, kým sa nepostaví obecná ľadovňa spolu s obecnou väznicou.

Poštový úrad v Turzovke bol zriadený v roku 1870 a zadelený do bratislavského riaditeľstva pôšt. Už koncom roka 1900 žiadali riaditeľstvo, aby dalo súhlas k zriadeniu telegrafnej stanice, ktorá bola odovzdaná do prevádzky v roku 1904. Prvou správkyňou pošty v Turzovke bola Mária Šebestová rod. Kompanková, druhýkrát vydatá Fábryová (* 17. 9. 1844 Turzovka), manželka turzovských richtárov.

V Turzovke sa kladol dôraz aj na výstavbu škôl. V roku 1873 za farára Františka Tagániho bola postavená nová murovaná škola vedľa kostola na mieste staršej drevenej. V roku 1879 obecné zastupiteľstvo ustanovilo dozor nad výstavbou škôl v Korní a v Kline. V roku 1890 sa v Turzovke nachádzalo celkom šesť ľudových škôl. V roku 1892 sa rokovalo aj o zriadení škôlky pre deti od 3 do 6 rokov. Ale nakoľko obec bola zaťažená veľkými výdavkami sa táto myšlienka nezrealizovala.

Židovská náboženská obec požiadala 20. decembra 1898 obecné zastupiteľstvo a manipulanta urbárskej hory o odhlasovanie väčšieho finančného obnosu na výstavbu **synagógy**, ktorú chceli začať stavať na jar alebo v lete roku 1899. Odvodňovali to tým, že židovská obec svoje bohoslužby vykonáva v nezodpovedajúcej miestnosti, aj túto jej majiteľ vypovedal. Synagógu sa podarilo postaviť, stála na mieste dnešného nákupného strediska U Hranca.

